

HANS GOEDKOOP Schrijver/presentator

‘Ik vind mijn leven tot nu toe best gelukt’

Andere Tijden-presentator Hans Goedkoop schreef een eerbetoen aan zijn moeder en zijn opa, die in Indië vocht. Diens leven wees hem erop hoe complex het verleden is. Net als zijn opa wil historicus Goedkoop niet dat het verleden wordt vergeten. ‘Ik heb sterk de angst voor het verdwijnen van dingen die me dierbaar zijn.’

Liesbeth Wytzes Foto's Marco Bakker

Hans Goedkoop (49) had zich zijn leven heel anders voorgesteld. Na zijn studie geschiedenis zou hij zijn tijd besteden aan het schrijven van brieven voor vluchtelingenorganisatie Amnesty International en in de bijstand terecht komen. Hij ging per slot van rekening de arbeidsmarkt op in de jaren tachtig, een periode van grote werkloosheid.

Het liep anders. Goedkoop maakte een succes van alles wat hij aanpakte. Alleen het programma *Kunst* mislukte, maar dat is iedereen allang vergeten. Hij werd bekend als de rustige presentator van geschiedenisprogramma *Andere Tijden*, schreef voor de *Haagse Post* en *NRC Handelsblad*, promoveerde op een biografie van de schrijver Herman Heijermans en werkt al veertien jaar, met tussenpozen, aan de biografie van columnist Renate Rubinstein.

Op 14 augustus, een dag voordat Nederland de gevallen in de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië herdenkt,

verschijnt van zijn hand een klein boekje. *De laatste man* beschrijft het leven van zijn opa van moederskant, KNIL-commandant Rein van Langen. Van Langen speelde een heldhaftige rol in Indië tijdens de onafhankelijkheidsstrijd. Hij was betrokken bij twee kwesties die zijn carrière de das omdeden. Hij hielp de roemruchte kapitein Raymond Westerling, die werd beschuldigd van oorlogsmisdaden op Zuid-Celebes, in 1950 ontsnappen uit Indonesië, al was hij volgens Goedkoop geen sympathisant van diens hardhandige methodes. Maar vooral: hij was gekant tegen de wijze waarop Nederland het KNIL ophief, het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (1830-1950).

‘Mijn grootvader begreep ook wel dat het

KNIL moest worden opgedoekt, maar het ging op zo’n gevoelloze manier. Hij kwam nadrukkelijk op voor de inlandse manschappen, die na de onafhankelijkheid werden overgeleverd aan de Indonesische president Soekarno. En daarvan heeft hij de gevolgen ondervonden.’

Bij terugkeer in Nederland kreeg Van Langen wel een hoge onderscheiding, maar zijn loopbaan was ten einde. De generaal-majoor die een oorlog meemaakte, werd adviseur van de brandweer en schreef rapporten die in de la verdwenen. Naar het idee van de overheid, denkt Goedkoop, had Van Langen gekozen voor de verkeerde kant; zijn loyaliteit lag bij het Indische leven, meer dan bij het Nederlandse. In Nederland werd hij iemand met wie je niets te maken wilde hebben. Zo iemand die op straat werd gemeden.

‘Mijn opa was één met zijn mannen. Op foto’s zie je hem altijd in gevechtstenu. Hij heeft zijn carrière uiteindelijk opgeofferd aan een idee. Hij wilde niet dat de dingen werden vergeten, hij verzette zich tegen wat ik het verdwijnpunt noem.’

Eigenlijk offerde Van Langen zijn loopbaan op voor een principe. Met zichzelf was hij in elk geval niet bezig. ‘Hij is naar de haaien gegaan, daar was hij de laatste jaren van zijn leven wel verbitterd over. In deze tijd is iedereen bezig met zijn hoogsteigen zelfontplooiing. Bij Oprah komen gasten die

zeggen dat ze het zo moeilijk hadden omdat ze niet aan zichzelf dachten. *I forgot to put myself on the list*. Vooral jezelf vooropzetten. Als je dat soort kreten naast het leven van mijn opa legt, heb je weinig geduld meer met onze eigen tijd. Die zelfontplooiing waarmee wij leven, is een geweldige luxe. Dat hadden mensen vroeger helemaal niet. Het was toen meer van: je leeft, je moet blij zijn dat het niet erger is. Nu wil iedereen gelukkig zijn.

‘Vroeger leefde je voor de volgende wereld of voor je kinderen, maar leven voor jezelf is een hedendaags concept en ik vind het een heel magere levensopvatting. Mijn opa stond totaal anders in het leven, en dat raakte me. Hij was een man die niet meer paste in deze tijd, terwijl het heel kort geleden is. Hij stierf begin jaren tachtig, we hebben nog samen naar de troonsbestijging van koningin Beatrix gekeken.

‘Mijn droom zou zijn dat iemand leeft voor iets en dat die opoffering dan wordt beloond. Maar bij mijn opa is dat helemaal niet gebeurd. Hij

wilde dat dingen niet werden vergeten, maar ze werden wel vergeten. Ik heb dat alsnog willen goedmaken, dan maar postuum.’

De zoektocht naar het leven van zijn opa begon bij Goedkoop's moeder. Van haar hoorde hij weleens verhalen. Toen zijn moeder een jaar of zes geleden ziek werd, ging hij haar meer vragen. Hij beschrijft in zijn boek hoe zijn moeder half onwillig, half onwetend antwoorden geeft. ‘Ik wilde iets uit haar trekken, maar het was zoveel aardiger geweest als ik toen zelf het verhaal had uitgezocht. Het is er niet van gekomen. Achteraf dacht ik: waarom heb ik dat nou niet gedaan?’

‘Mijn moeder is vier jaar geleden overleden. Op de dag van haar begrafenis was de kist open. Ik zag haar, en dat was voor mij

een absurde aanblik. Het was duidelijk dat ze weg was. Ik dacht: je bent niet hier, maar waar ben je dan? En toen besefte ik: je bent in mij. Al is dat een geweldig cliché.

‘Dan was het ook aan mij om haar in leven te houden. Ik wilde mijn moeder nog vasthouden, iets van haar leren kennen uit een tijd dat ik er nog niet was. Zo ben ik bij mijn opa uitgekomen.’

Indië, de onafhankelijkheid, de politioenele acties, staan volop in de belangstelling. Maar wat Goedkoop betreft niet altijd op de goede manier. ‘Dan gaat het over de vraag hoe fout Nederland toen was in het licht van de eeuwigheid. “We staan aan de verkeerde kant van de geschiedenis,” zei Ben Bot in 1995, toen hij als minister van Buitenlandse

Zaken meeging op staatsbezoek naar Indonesië. Ja, dat kan wel, maar wat betekent dat? Moraal is pas interessant als het gaat om concrete keuzes die iemand kan maken. En als ik kijk naar de concrete keuzes die mijn opa heeft gemaakt, vind ik ze misschien niet allemaal even fijn. Maar ik weet niet of ik het had opgebracht om me zo op te offeren als hij. Mijn opa was een instrument van het kolonialisme, zijn vader en grootvader zaten ook in dat leger. Kun je hem dat dan kwalijk nemen?’

‘Hij gaf bijvoorbeeld eens toe dat het veiliger was om krijgsgevangenen dood te schieten. Anders gingen ze lawaai maken, en dat was gevaarlijk. Voor die executies was een uitdrukking: zullen we ze even laten pissen?’

Dan werden ze bij een sloot gezet en in de rug geschoten. Dat mag niet van het oorlogsrecht en van mijn moraal ook niet, maar met zijn uitleg erbij vraag ik me af hoeveel speelruimte hij had. Die dingen zijn heel complex. Ik vind complexiteit een bevrijding, omdat het je dwingt om uit de gevangenis van je eigen perspectief te stappen.’

Goedkoop is historicus, en wel een van de strenge moralistische soort die ervan overtuigd is dat je kunt leren van het verleden. De opvatting dat je van geschiedenis alleen geschiedenis kunt leren, komt hem voor als cynisch. Hij denkt ook dat de strijd tegen de vergetelheid de juiste is.

‘Dat is de taak van de historicus. Uit het verleden moet af en toe een nieuw verhaal

opduiken dat je midden in de complexe werkelijkheid van die tijd zet. We hebben niets anders dan de geschiedenis om van te leren, en ieder mens leert toch ook van zijn persoonlijke geschiedenis? Je leert van je fouten en vergissingen, dat kan niet anders, al leer je soms de verkeerde dingen. Geschiedenis is een pessimistisch vak. Bij *Andere Tijden* zeggen we: hoeveel doden hebben we deze week? Vrolijke geschiedenis is er maar weinig, maar het optimistische is dat je er wat van kunt opsteken. Leren kun je, dat is een moreel imperatief. Van een goede aflevering van *Andere Tijden* leer je dat alles ingewikkelder is dan je eerst dacht.

‘Wat je kunt leren van Indië, van mijn boekje over mijn opa? Als je erover leest, wordt het een minder vreemde wereld. Dat is een belangrijke functie van geschiedenis: mensen het vreemde meegeven, zodat het een beetje eigen wordt. En iets over een opofferingsgezinde houding, althans een levenshouding waarin je niet voor jezelf leeft. Ik vind dat instructief, het houdt je iets voor. Zo leven kan ook.’

Onlangs werd Goedkoop gevraagd te spreken bij een van de vele herdenkingen van het KNIL die bij het Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen en Museum Bronbeek worden gehouden. En al komt hij dan van moederskant uit een militair geslacht, hij belandde in een nieuwe wereld. ‘Daar zaten mensen die mijn opa nog hadden gezien. Alleen maar militairen. Ik zat ertussen en keek m’n ogen uit. Je ziet strepen en sterren en zwarte uniformen met oranje tressen en donkerblauwe en groene uniformen. Je ziet zelfs een soort badge met een indianenkop met tooi. Dan denk je: wat is dit? Dat blijken veteranen uit de Korea-oorlog te zijn. Wat die hebben meegemaakt, is niet niks. Ik heb geschreven over mijn opa’s leefwereld en ik zat ertussen, maar ik had er geen idee van waar ik was. Zo gek. Het is voor mij een vreemde wereld, maar wel één die volgens mijn opa niet mocht worden vergeten.

‘Het niet willen vergeten voelde ik ook bij de kist van mijn moeder. Dat de dood je zo overvalt, dat iemand zo weg is. Je weet het wel, maar ook niet. Ik heb sterk de angst voor het verdwijnen van de dingen die me dierbaar zijn. En ook de angst voor het zelf verdwijnen. Ik heb net een tweezijdige oorontsteking gehad met evenwichtseffecten; dan val je soms gewoon om. Ik was zo doof als een kwartel, ik hoorde niets meer, maar wel mijn eigen hartslag en mijn kaken als ik kauwde. Ik was helemaal opgesloten in mijn eigen wereld, heel bedreigend. Een paar keer moest

ik mezelf dwingen om rustig te blijven, het is een schrikbeeld dat je geen contact meer kunt maken met de buitenwereld. En ik heb een leesbril nodig.’

Ook dat nog. Het hoort allemaal bij ouder worden. ‘En dat vind ik, net als de dood, simpelweg onacceptabel. Ik vind het gewoon niet kunnen. Ik pik het niet, ouder worden.’

Toch heeft ouder worden ook voordelen, al is het maar omdat je door meer levenservaring ook meer begrip krijgt. Goedkoop begon in 1998 met de biografie van Renate Rubinstein, de zeer uitgesproken en scherpe columnist van *Vrij Nederland*, die in haar stukjes geen onderwerp schuwde. Alles wat in de 35 jaar dat ze schreef gebeurde, was geschikt om over te schrijven. Of het nu de postzegels van

echt niet goed. Het kletste maar door, ik had er nog geen greep op. En dat moet wel. Maar ik houd contact met het materiaal en ik geloof dat ik levenservaring opbouw, waardoor ik dat boek kan schrijven. Op een dag ben ik ermee bezig. Alles wat ik heb gedaan en wat is gelukt, is min of meer per ongeluk gegaan.’

Bij het schrijven aan de biografie van Heijermans werkte Goedkoop, getrouwd met kunstenaar Arnoud Holleman en vader van een zoon van bijna elf, zich over de kop. Hij trok zich steeds meer terug uit de wereld en kwam in een isolement terecht.

‘Ik wilde dat boek zo graag zo goed schrijven. ik werkte zestig uur per week, ik schreef voor de krant. Ik had zoveel eisen aan mezelf dat ik geïmponeerd was geraakt door mezelf en mijn eigen ambities. Daar kon ik niet meer tegenop.’

Die periode, rond zijn 36ste, beschouwt Goedkoop als een heel late puberteit. De echte puberteit had hij even gemist, dus er was nog wat in te halen. Hij werkte op het NIAS aan Rubinsteins leven en kreeg in één maand twee hooglerschappen aangeboden. ‘Ik was wel gepromoveerd, maar niet met de bedoeling om iets te doen in de academische wereld. Ik was helemaal *épris* van die verzoeken en dacht: wat zullen mijn ouders trots zijn. Ja, kinderlijk. Dus ik zou die geniale biografie schrijven en voor de krant werken en hoog-

leraar worden. Ik was zo krankzinnig ambitieus. Ik was geslaagd, maar niet gelukkig. En toen besloot ik: dit moet anders.’

Goedkoop besloot het gebaande pad te verlaten en te kiezen voor het onbekende. ‘Ik heb altijd hard gewerkt. Nooit blijven zitten, cum laude afgestudeerd, cum laude gepromoveerd, bij de *Haagse Post* geslaagd als journalist, literatuurcriticus geworden en ook daarin geslaagd. Ik was op mijn 35ste zo geslaagd, om misselijk van te worden. Toen belde programmamaker Ad van Liempt over een historisch programma dat hij wilde maken. Daar was ik wel nieuwsgierig naar, al wilde ik nooit presentator worden. De dingen gaan me het beste af als ik niet weet waar ik aan begin. En hoogleraar worden, dat kun je doen tot je 65ste, maar je zakt uit en je wordt er lelijk van.

‘Het is heel prestigieus, en dan? Ik zat in een soort *high*, ik was zo goed, ik deed het allemaal maar! Het was carrière maken, ik was geïmponeerd door mezelf, door wat ik was geworden. Toen dacht ik: lekker puh, ik ga dat televisiewerk doen. En daar ben ik ook weer leuk op m’n plaats gevallen. Ik vind mijn leven tot nu toe best gelukt.’ ■

**Hans
Goedkoop:
‘Vrolijke
geschiedenis is
er maar weinig,
maar het
optimistische
is dat je er iets
van kunt leren’**

ontwerper Ootje Oxenaar waren, het feminisme of kernwapens. Rubinstein had een scherpe pen en spaarde niemand, ook zichzelf niet. Een ingewikkelde persoonlijkheid met een ingewikkeld leven. Goedkoop promoveerde met het alom geprezen *Geluk*, over het leven van Herman Heijermans. ‘Dat was goed gelukt, maar ik dacht bij dit tweede boek: en nu echt.’

Net als Heijermans is Rubinstein voor Goedkoop iemand die midden in de wereld stond. ‘Dat trekt me aan in hen allebei. Ik zag mezelf in de tijd dat ik begon heel anders: zet mij maar ver buiten de wereld, dat is beter voor mij en beter voor de wereld. Ik denk dat ik heel erg heb onderschat wat het betekent om een biografie van haar te schrijven. Heijermans was een man van grote plannen en mislukkingen, een geweldig personage voor een boek. Maar Renate is van een grote verfijning, die had een waanzinnig scherpe blik op de wereld en op zichzelf. Dat vind ik nog steeds moeilijk. Kan ik die vrouw aan?’

‘Ik heb een periode op het NIAS, het Nederlands Institute for Advanced Study, gezeten en daar heel hard geschreven. Maar het zat niet lekker. Ik las het terug en vond het